D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi
Cilt: 9, Sayı: II, 1994, ss.301-324.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNDEKİ EKONOMİK BÜYÜME VE SAVUNMA HARCAMALARI

Muammer ŞİMŞEK (*)

ÖZET

Bilindiği gibi, Üçüncü Dünya Ülkeleri çok fazla miktardaki kıt ekonomik kaynakları savunma faaliyetlerine harcıyorlar Bu çalışma, Üçüncü Dünya Ülkelerindeki savunma harcamalarının, bu ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Bu amaçla, savunma harcamalarının ulusal tasarruf, kaynak dengesi ve sonuçta da ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, kesit araştırması yöntemi ile 1980-89 yıllarını kapsayan dönem için elde edilmeye çalışılmaktadır.

1. Giriş

Bilindiği gibi Üçüncü Dünya Ülkeleri çok önemli miktardaki ekonomik kaynaklarını ,askeri alanlara harcıyorlar. Bu nedenle savunma harcamalarının ekonomik gelişme ve büyüme üzerindeki etkisi, bu alanda çalışan iktisatçılar için incelenmeye değer bir konudur.

Üçüncü Dünya Ülkelerindeki savunma harcamalarının ekonomik etkilerine ilişkin araştırmalar, Benoit' in 44 gelişmekte olan ülkenin 1950-65 dönemini kapsayan çalışması ile artmıştır (Benoit; Heath, 1978, s. 271). Benoit bu çalışmasında kendi beklentilerini aksine, savunma yükünün ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu görmüştür. Savunma harcamalarıyla ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri araştıran başlıca çalışmalar sonuçlarıyla birlikte şöyle sıralanabilir:

Baran ve Swezy (1966) (Baran-Seweeay, 1966, s. 53) , artan askeri harcamaların düşük işsizlik oranları ve yüksek ekonomik büyümeyle paralellik taşıdığını söylemektedir. Kaldor' a (1976) (Kaldor, 1976, s. 459-482) göre yüksek düzeydeki savunma harcamalarıyla, sanayide yüksek düzeydeki gelişme ve dış bağımlılık arasında kuvvetli bir paralellik mevcuttur. Whynes (1979) (Whynes, 1979) , savunma harcamalarının sadece OECD ülkelerindeki ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu görmüştür. Frederiksen ve Looney (1983) (1983, s. 633-645), gelişmekte olan ülkeleri zengin ve kısıtlı kaynaklara

---

(*) Yrd.Doç. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi.

sahip ülkeler diye ikiye ayırarak, savunma harcamalarının zenginlerde ekonomik büyümeye yardım ettiğini, ancak ikinci gruba giren ülkelerde olumsuz etki meydana getirdiğini belirtmektedir. Ward, Davis ve Chan (1993) (1993, s. 533-550) , Tayvan' la ilgili çalışmalarında bu ülkenin savunma harcamaları ile ekonomik büyümesi arasında pozitif bir ilişki elde etmişlerdir. Değer ve Sen (1983) (1988, s. 1-8), savunma harcamalarından kaynaklanan spin off etkilerinin abartıldığını, aslında bu harcamaların güvenlik ihtiyacı gibi ekonomik olmayan nedenlerle ilgili olduğunu belirtmektedir. Değer ve Smith (1983, s. 335-353) , Savunma harcamalarının modernizasyon vasıtasıyla ekonomi üzerinde küçük bir pozitif etki meydana getirdiğini, ancak bunun tasarruf yatırımlarda meydana gelen daha büyük negatif etkilerle giderildiğini ve böylece sonuçta net etkinin negatif olduğunu belirtmektedir. Chester (1978, s. 293-298) , savunma harcamalarıyla ekonomik büyüme arasında negatif ilişkinin varlığını gösteren açık bir delil elde edemediğini belirtirken, Davis ve Chan (1990, s. 87-100) , Tayvan' daki savunma harcamalarının ekonomik kalkınma üzerinde, pozitif veya negatif herhangi bir etkisinin görülmediğini söylemektedir.

Biswas ve Ram (1986. s. 361-372), bu iki değişken arasında sürekli, istatistiki olarak anlamlı bir bağlantının olmadığını, ancak bir araştırmacının belli bir zaman peryodunda yoğunlaşması yüzünden pozitif veya negatif bir ilişki elde edebileceğini belirtmektedir. Dabelko ve McCormik (1977, s. 145-54), savunma harcamalarını ve sağlığa yapılan harcamaları dışladığını gösteren zayıf bir belirti elde etmiştir. Chowdury (1991, s. 80-97), nedensel ilişkiye dayalı çalışmasında, savunma harcamalarıyla ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin bütün ülkeler için genelleştirilemeyecğini ileri sürerken, Hess (1989, s. 497-515) de yaklaşık aynı sonuca varmaktadır. Faini, Annez ve Taylor (1984, s. 487-498) , askeri harcamalardaki artışların yüksek büyüme oranlarıyla paralellik taşıdığına ilişkin herhangi bir delil elde edememişlerdir. Benoit' i eleştiren araştırmasında Lim (1983), yüksek düzeyli savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi yaraladığını belirtirken, Rothschild (1973), artan askeri harcamaların ihracatı azalttığını ve ekonomik büyümeyi düşürdüğünü söylemektedir. Szymanski (1973, s. 1-14), savunma harcamalarını ekonomik büyümeyi engellediğini, işsizliği azalttığını belirterek, Baran ve Sweezy' nin modellerinin bazı eksiklikler taşıdığını, bu nedenlerle sonuçlarının her zaman doğru olmadığını, ancak yine de tam olarak reddedilmemesi gerektiğini ifade etmektedir.

Ayrıca, Nardinelli ve Ackerman (1976, s. 13-16), Cappelen, Gleditsch ve Bjerkhold (1984, s. 361-73), savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde açıkça negatif bir etkiye sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, savunma yükü, tasarruf, kaynak dengesi ve ekonomik büyüme arasındaki karşılıklı ilişkileri, tamamen bu çerçevedeki bir ampirik model içinde analiz etmektir.

Bundan sonraki kısımda, diğer değişkenler aracılığıyla doğrudan veya dolaylı olarak savunmanın büyümeyi etkilediği kanallar belirlenmektedir. Üçüncü kısımda oluşturulan ekonometrik modele göre, yapılan testin sonuçları takdim edilmektedir. Son kısımda ise çalışma sonuçlandırılmaktadır.

2. Teorik Çerçeve

Buradaki ilk önce, savunma ile büyüme arasındaki ilişkiyi kapsayan teorik konular incelenecek, sonra da tahmin için uygun bir model oluşturulmaya çalışılacaktır. Genelde çeşitli ilişkilerin karşılıklı bağımlılığı vurgulamasına rağmen, savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi etkilediği temel kanalları ayrı ayrı ele almak ve daha sonra da çalışmanın ampirik kısmında onları birleştirmek analitik olarak uygun olacaktır.

Savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi ilk etkileme şekli, toplam talebi genişletmesiyle ortaya çıkmaktadır. Benoit, Faini, Annez, Taylor ile bu alanda çalışan diğer uzmanların ileri sürdüğü gibi, eğer toplam talep potansiyel arza göre başlangıçta yetersiz ise, savunma sektörü tarafından bu yetersizliği karşılayabilecek ek bir talep oluşturulabilir (Benoit, Heath, 1973, s. 488) . Böylece kapital stokunun artan kullanımı maliyetleri azaltır ve daha fazla işgücü istihdamını sağlar. Sonuçta sadece kısa dönem çarpan etkileri oluşmaz, aynı zamanda uzun dönemli büyüme ihtimali de ortaya çıkar.

Eğer üreticilerde talep yetersizliği yüzünden atıl kapasite varsa, o zaman üreticiler kapitalin daha etkili kullanımı ile elde edilecek olan karlılık oranını başaramayacaktır. Daha etkili kapasite kullanımını sağlayan bir talep artışı, karlılık oranında da bir artışa götürebilir. Bu şekilde yeni yatırımlar uyarılır ve sonuçta da ekonomik büyüme oranı artar. Burada dikkat edilmesi gereken önemli nokta, bu çarpan mekanizmasını çalıştıracak olan savunma harcamalarının otonom olmasıdır. Fakat çok otonom nitelikteki bu savunma harcamaları, teorik olarak zıt

bir sonuca da yol açabilir. Değer, Harrod-Domar' ın büyüme modeli çerçevesinde biçimsel olarak savunma harcamalarıyla ekonomik büyüme oranları arasında ters bir ilişki elde ettiğini belirtmektedir (Değer, 1986, s. 182) .

İkinci kanal negatif etkiye ilişkindir. Savunma harcamaları, kaynakları kendine çekerek diğer kullanım alanlarından uzaklaştırmakta ve vazgeçilen yatırımlar bakımından doğrudan bir alternatif maliyete sahip olabilmektedir. Savunma harcamaları, planlı yatırımlar için gerekli potanseyel tasarrufları azaltarak tasarruf-yatırım açığını arttırabilir. Eğer silahlanma için önemli miktarda bir ithalat yapılırsa, o zaman da bu harcama ekonomiye bir ödemeler dengesi problemi yükler. Savunmanın yol açtığı ithalatın ekonomideki maliyetlerinin makro açıdan analizi güçtür. Bilindiği gibi savunma amacıyla yapılan ithalata ilişkin çok az veri elde edilebilmekte ve üstelik bu veriler de çoğu zaman gerçek harcamaları yansıtmamaktadır. Çünkü yayınlanan resmi istatistiklerde, hibeler, krediler ve eşin ödemeler ayrı ayrı gösterilmemektedir. Diğer yandan dış açığın uygun bir ampirik analizi de şu anda elde edilenden çok fazla bilgiyi gerektirir ve o da bu çalışmanın sınırlarını aşar. Bu çalışmada daha çok iç kaynak açığı ve onun etkileri üzerinde durulacaktır.

Ekonomideki kaynakların bir göstergesi olan toplam tasarruf fonları, yatırımları ve savunma gibi otonom harcamaları finanse etmede kullanılmaktadır. Tasarruflar belirli bir dönem için veri olarak ele alınırsa savunma harcamalarındaki bir artış, yatırımları azaltacak ve böylece büyümeyi geciktirecektir. Benoit az gelişmiş ülkelerin savunma bütçelerindeki bir azalmanın yatırımlarda eşit bir artışa yol açmayacağını, çünkü serbest bırakılan kaynakların azar azar verimli olmayan tüketimlere kayabileceğini ileri sürmektedir (Benoit, s. 18). Bu gerçek olabilir. Ancak belli bir ulusal hasıladan, savunma harcamayarıyla yatırımlara gidecek kaynaklar arasında, büyümenin azalmasına yol açabilecek bir çeşit negatif denge faktörünün varlığında hiç şüphe yoktur.

Eğer teknolojik gelişme önceki çerçeve içerisinde analiz edilirse, o zaman büyümeyi azaltan etkiler abartılmış olur. Teknolojik gelişmenin somutlaştığı koşullarda, yeni makineler de en son teknolojileri kapsarlar. Buradaki önemli rol, tasarruflara ve yatırımlara atfedilebilir. Çünkü ilave tasarruflar, kendisinde yeni teknolojilerin şekillendirildiği yeni makinelerin meydana getirilmesine yardım eder. Bu nedenle tasarruf sadece kapital stoku anlamına da gelir. Savunmanın atırıma yönelik kaynakları azaltmada rolü, teknik değişmenin ekonomik büyümedeki rolünü bu şekilde inceleyen görüşten daha kuvvetlidir. Savunma

yükü, yeni kapital birikiminin miktarını eğer ulaşılabilecek düzeyden daha aşağı çekerse, o zaman ekonomi, savunma harcamalarındaki artışlarla birlikte kapital stokunun hem nitelik ve hem de nicelik olarak azalmasına maruz kalacak demektir.

Üçüncü olarak savunma faaliyetlerinin kendisi, Araştırma ve geliştirme vasıtasıyla, daha hızlı teknolojik gelişmeleri beslemektedir. Bu savunmanın, ekonominin geri kalan kısmı üzerinde bir bütün olarak sahip olduğu dolaylı bir etkidir. Savunma programlarının gerçekte sivil ekonomiye katkıda bulunma gibi bir niyeti bulunmamasına rağmen, şimdiye kadar yeterince tanınmamış olan dolaylı etkilerle katkıda bulunabilir (Benoit, s. 276) . Bu etkiler, "spin off" olarak tanımlanan, savunmanın kalkınmayı etkilediği üçüncü kanaldır.

Az gelişmiş ülkelerde savunma harcamalarından kaynaklanan ve büyümeye bazen yararlı olan, ancak süreklilik taşımayan, doğrudan veya dolaylı spin off etkileri vardır. Diğer taraftan savunma faaliyetleri, araştırma ve geliştirme ile ilgilenebilir, teknik beceriler sağlayabilir, askerleri disipline ettiği gibi kırsal işgücünü sanayi tipi disipline sokabilir, sıhhi tedavi eğitimi verebilir, yeni teknolojilere girebilir, alt yapı oluşturabilir. Bütün bunların hepsi ekonomik büyümeye somut katkılar yapabilir. Ancak yine de bütün bu katkılar şüphelidir.

Savunma faaliyetlerinin ekonmik kalkınmaya sağladığı spin off' lardan birisi de, modernizasyon konusudur. Birçok araştırmacı, az gelişmiş ülkelerde askeri kurumların en modern kurumlar olduğunu ve bu nedenle ekonomik büyüme için çok önemli olan sosyo-politik yapının oluşumuna yardım ettiğini ileri sürüyor. Benoit, sorusuz olarak kabul edilen bölgesel adet ve gleeneklerin ortadan kaldırılmasında, modern düşünceler ve çıkar ilişkilerini kapsayan ulusal bir bilincin, malli, etnik, kabilevi veya bir sınıf bilincinin yerini almasında savunmanın rolünü önemle vurgulamaktadır (Benoit, s. 276). Bununla birlikte, birçok ülkenin savunmadan alacağı veya ona vereceği şeyler hakkında geniş çaplı genelleştirmeler yapmak doğru değildir. Davranışlar ve kültürler açısından savunma faaliyetleri, çevresindeki topluma bağlıdır ve onunla bütünleşmiştir. Örneğin daha dinamik ve ilerleyen bir toplum, savunma faaliyetlerini de zamanla harekete geçirmek için etkileyecektir. Buna karşılık muhafazakar ve statükocu bir toplum ise, muhtemelen davranışlarında aşırı derecede geriye dönük bir askeri sistem üretecektir. Bu nedenle Khuri' nin belirttiği gibi, savunma faaliyetlerinin bir toplumun savunmayı nasıl modernize etmesi gerektiği sorusu sorulmalıdır (Khuri, 1981) .

Savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi geniş ölçüde etkilemesine ilişkin son şekil, yeni kaynakların mobilizasyonu ve oluşturulmasıdır. Bunun ortaya çıkışındaki ilk yol, enflasyondur. Özellikle toplam arzı sınırlı olan ekonomiler için savunma harcamalarının enflasyonist olduğunda hiç şüphe yoktur. Ancak enflasyonun zorunlu tasarruflara yol açtığı düşüncesi şüpheli ve çelişkilidir. Bazılarına göre enflasyon yüksek fiyatlarla yeni kaynakları uyararak bir arz artışı sağlamakta veya daha yüksek yatırımlara sevk eden karlılık artışları ile yeni kaynaklarım oluşumuna yol açmaktadır. Ancak bu konuda açık ve kesin karalar vermek oldukça güçtür. Bununla birlikte sürekli enflasyon, bir harcama patlaması ve belirgin bir tüketim ile az büyüme potansiyeline sahip olan düşük öncelikli sektörlerde yatırımlara neden olabilir. Büyüme ve enflasyon arasındaki ilişkilerde bir öncelik tesis etmek oldukça güçtür. Bu konuda yapılan kesit araştırması çalışmalar her iki yönde de kuvvetli bir temel ortaya koyamamıştır (Thirdl wall, 1974) . Enflasyon, savunma harcamaları ve kaynakların mobilizasyonu arasındaki karşılıklı ilişki için Benoit, 1962' deki Çin-Hindistan Savaşı sonrasındaki gelişmeleri örnek olarak veriyor buna göre savaş sonrası yapılan yüksek savunma harcamalrı, ekonomiye sağlanan toplam kaynakların miktarını arttırmıştır (Benoit, s, 18-19). Ancak Benoit' in analize kattığı zaman peryodu (2 veya 3 yıl) gerçekten böyle kuvvetli sonuçlar çıkarmak için çok kısadır.

Savunma harcamalarını ekonomik büyümeyi etkilediği en önemli yolun, ek tasarrufların oluşturulması ve yeni kaynakların mobilizasyonu olduğu yolundaki düşünceler gerçek olabilir. Büyüme ve kalkınmada tasarrufların önemi sınırsızdır. Bu nedenle, savunma harcamalarının ortalama tasarruf eğilimi üzerindeki rolü ve büyüme üzerindeki bu harcama sonucu ortaya çıkan etkileri incelenmelidir. Savunma harcamalarını, ortalama tasarruf eğilimi üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu gösterilebilirse, o zaman savunmanın ekonomik kalkınmayı engellediği düşüncesi ileri sürülebilir.Aşağıdaki tasarruf eşitliği bu düşünceyi test etmek amacıyla oluşturulmuştur. Ayrıca tasarruflar üzerinde etkili olabileceği düşünülen bazı değişkenler, ampirik analize eklenip çıkartılarak bunların muhtemel etkileri elde edilmeye çalışılmıştır. Tablo 1 bu analizin sonuçlarını yansıtmaktadır.

$$s = b_1 m + (b_2 + b_3 y) g + b_4 B + b_5 i$$

s = GSYİH' nın bir oranı olarak tasarruflar,

m = Savunma harcamalarının GSMH' daki pıyı olarak savunma yükü,

y = kişi başına gelir,

g = GSYİH' nın yıllık ortalama büyüme oranı,

B = kaynak dengesinin yani, mal ihracatı ve faktör dışındaki hizmet ihracatıyla, mal ithalatı ve faktör dışı hizmet ithalatı arasındaki farkın GSYİH' ya oranı,

i = yıllık enflasyon oranı,

N = toplam nüfus.

Eğer ulusal tasarruf oranı ekonomideki kullanılabilir kaynakların bir göstergesi olarak alınırsa o zaman, enflasyonun kaynak oluşumu üzerindeki etkisi ampirik olraak incelenebilir. Tablo i, bu kesit araştırması çalışmadaki örnekleri kullanarak, GSYİH' nın bir oranı olarak tasarrufların enflasyonla negatif ilişkili olduğunu göstermektedir. Yani savunma harcamaları, enflasyonu arttırarak gerçekte tasarruf-gelir oranının düşmesine ve yeni kaynakların mobilizasyonunun gecikmesine neden olmaktadır.

TABLO 1
TASARRUF EŞİTLİĞİNİN AMPİRİK TAHMİNLERİ

s	b_o	m	g	gy	i	B	yN	R^2
(1)	22.7142	-.8998	.5512	.0003	-.0109	.4859		.9025
	(9.872)	(-4.173)	(1.361)	(4.032)	(-1.136)	(4.402)		
(2)	21.2295	-.8349	.7354	.0003		.4826		.8941
	(11.109)	(-3.980)	(1.963)	(3.922)		(4.334)		
(3)	22.6663	-.8947	.5415	.0003	-.0113	.4866	.0000009	.9025
	(9.189)	(-3.835)	(1.234)	(3.888)	(-1.008)	(4.245)	(0.074)	
(4)	21.7594	-.8737	.7521	.0003		.4794	-.000005	.8955
	(9.470)	(-3.758)	(1.947)	(3.800)		(4.188)	(-.442)	

Not: "b_o" sabit katsayıları, parantezdekiler "t" değerlerini gösteriyor.

Gelişmekte olan ekonomilerde oluşacak militarist bir duygunun da tasarruf potansiyelini arttırabileceği ileri sürülmektedir. Savunma araçlarının satışlarından sağlanan tasarruf artışları, azalan tüketim ve ulusal bir kriz döneminde daha çok tasarruflara doğru bir ulusal duygu sonucu oluşan etki veya bir savaş sırasında çeşitli malların elde edilememesi yüzünden artan zorunlu tasarruf ve azalan

tüketim savunmanın tasarrufa olumlu katkılarıdır. Özellikle ülkeye dışarıdan herhangi bir saldırı tehdidi olduğunda veya yakında bir savaş ihtimalinin olması gibi geçici ve kısa dönemlerde tasarruf artışları olabilir. Ancak uzun dönem tasarruf artışlarını savunma harcamalarıyla pozitif yönlü olması için herhangi bir neden yoktur. Şüphesiz ülkedeki kalkınma süreci için önemli olan da uzun dönemli bir tasarruf-gelir oranıdır. Bunun da daha yüksek düzeydeki savunma harcamalarıyla arttırabileceğini söylemek güçtür.

Gelişmekte olan ülkelerdeki askeri personel genelliklehalk arasından seçilmektedir. Bu personelin sivil alanda çalışanlara göre daha yüksek bir tasarruf-gelir oranı elde etmeleri için de herhangi bir neden yoktur. Bununla birlikte silahlı kuvvetler personelinin sehip olduğu çalışma, gelir ve uzun dönemli istihdam güvencesi, onların sivil alanda çalışan eş değerlerinden daha fazla tüketim yapabilmelerine imkan sağlamaktadır. Ancak ekonomide bir bütün olarak savunma harcamalarını her zaman daha yüksek bir vergilendirmeyle finanse etmek politik olarak mümkün değildir. Dolayısıyla savunma harcamalarının iç tasarruflar üzerindeki etkisi sadece geçici olabilir.

Savunma harcamalarının gelişmekte olan ülkelerdeki bir diğer önemli etkisi de, bu harcamalardaki artışların genellikle devletin, eğitim, sağlık, ulaştırma ve diğer altyapılar şeklindeki sosyal refah harcamalarında bir azalmaya yol açmasıdır. Böylece hane halkının bütçesinde eğitim, sağlık, ulaştırma vb. kalemlere ilişkin harcamalarda bir artış meydana gelir. Çünkü gelir düzeyi bu dönemde oldukça sabit olacağından, eğitim, sağlık, ulaştırma vb. gibi alanlara daha çok harcama yapılması sonucu toplam tüketim harcamalarında meydana gelecek artışlar, GSYİH' nın bir oranı olarak ulusal tasarruflarda bir düşme meydana getirecektir. Bu nedenle savunma harcamalarını gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri üzerindeki bu negatif etkisinin çok önemli olduğu söylenebilir.

Elbette bir ülkede sağlık, eğitim vb. gibi kamusalfaaliyetlerin düşük düzeyde olmasının, kendi geleceklerini düşünerek halkı daha fazla tasarrufa yönelteceği ileri sürülebilir. Ancak bu, kendi ortalama yaşam düzeylerinde ağır kayıplara katlanmadan tüketimlerini azaltabilen ve belirli bir gelir düzeyine sahip olanlar için geçerlidir. Halbuki gelişmekte olan ülkelerdeki halkın çoğunluğunu böyle yüksek gelir düzeylerine sahip olanlar değil, şimdiki tüketimlerini azaltmaları mümkün olmayan büyük bir çoğunluk oluşturmaktadır. Ayrıca bunların yapacakları tasarruflar da çok önemli değildir. Dolayısıyla bu düşünceler, savunma harcamaları arttıkça ulusal tasarruf oranını düşeceğini gösteriyor. Gelir-tasarruf

oranının savunma harcamalarıyla nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu görmek için ampirik verilere bir göz atmak yerinde olur.

3. Model ve Ampirik Sonuçlar

Ampirik araştırmanın temel amacı, ekonomik büyüme oranı ve tasarruf- gelir oranı çerçevesinde, gelişmekte olan ülkelerdeki savunma harcamalarıyla ekonomik büyüme ve kalkınma arasındaki karşılıklı ilişkileri, bu konudaki hipotezler çerçevesinde incelemektir.

İkinci kısımda da belirtildiği gibi savunma harcamaları ekonomik büyümeyi (ve kalkınmayı) başlıca dört temel kanal aracılığıyla etkilemektedir:

a. Toplam talebin genişlemesi,

b. Spin off

c. Ekonomik Kaynakların potansiyel yatırımlardan uzaklaştırılması,

d. Yeni kaynakların oluşturulması.

İlk iki faktör, tasarruf oranının, savunma harcamalarının ve diğer dış faktörlerin bir fonksiyonu olan bir büyüme eşitliği tarafından takdim edilecektir. Böylece bu eşitlikteki savunma katsayısını, iki gözlenemeyen değişken-talep etkisi ve spin off- ile bunların büyüme üzerindeki bileşik rolü temsil etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde askeri spin off gibi faktörlerin bağımsız tahminlerini elde etmek güç olduğu için, bunların etkisini ölçmek amacıyla bir toplam katsayısının kullanılması zorunludur.

Kaynakların oluşturulması kadar tekrar tahsisinde de savunmanın rolü, tasarruf yatırım eşitliğinin savunma harcamalarına bağlı olarak yapıldığı bir tasarruf eşitliği ile elde edilebilir. Buradan elde edilecek bir negatif katsayı, ulusal gelir düzeyi veri olduğunda savunma harcamalarındaki bir artışın, ekonomideki tasarrufları azalttığı anlamına gelecektir. Tasarruf-yatırım oranı ekonomide büyümeyi pozitif olarak etkilediği için bu sırasıyla, büyüme üzerindeki negatif bir etki anlamına gelecektir. Böylece ekonomik kaynaklar üzerinde meydana gelen etkiler, tasarruf fonksiyonundan elde edilir.

Burada Benoit' in, "çoklu bir regresyon analizinde savunma harcamalarını ekonomik büyüme veya tasarruf oranına bağlı olmasının beklenmediği" yolundaki varsayımınada yanılmaktadır (Benoit, s. 275). Bununla birlikte savunma harcama-

larının boyutu hala, ekonominin belirlediği sınırlar içerisinde kararlaştırılmaktadır. Bu nedenle savunma harcamaları, genel ampirik model içerisinde bir iç değişken olarak işlem görmelidir. Bu yine, savunma eşitliğinin içine yerleştirilmiş genel yapıyı yansıtan, hata varsansı-kovaryans matrisi üzerinrde yoğunlaşacaktır.

Savunma, kaynak dengesini de etkilemektedir. Savunma faaliyetlerindeki genişlemeye paralel olarak dış ticaret açığı büyüyebilir. Büyüme ve enflasyon, kaynak dengesi için iç değişkenler olarak düşünülebilir. Petrol ve savaş, kaynak dengesini etkileyen eksojen faktörlerdir.

Görüldüğü gibi ekonometrik model dört eşitliği kapsamaktadır. Bunlar; büyüme, tasarruf, kaynak dengesi ve savunma yüküdür. Dört eşitlik birlikte, savunma-kalkınma bağını karaterize den karşılıklı ilişkileri vermektedir. Teorik karşılıklı bağımlılık, tahminin bir eş zamanlı eşitlik yönteminin kulanılarak yapılması gerektiğini göstermektedir.

Burada ilk önce, potansiyel olarak önemli ve anlamlı değişkenleri belirlemek için tek eşitlikli tahminlerle işe başlanacaktır. Daha sonra, analizin merkezi durumunda olan ilişkilerdeki eş-anlılığa doğru gidilecek ve bunlar daha genel tahmin yöntemleriyle ölçülecektir.

Tablo 2, büyüme denklemi için bazı alternatif E. K. K. tahminlerini veriyor. Büyüme oranı, hemen hemen bütün klasik büyüme teorileri tarafından yapıldığı gibi, tasarruf oranına bağlı olarak yapılmıştır. Savunma, bağımsız olmayan mevcut faktörlerin spin off ve toplam talep etkilerini ölçmek için eşitliğe dahil edilmiştir. Kaynak dengesi, tasarrufları ve gelir çarpanı vasıtasıyla da büyümeyi etkiler. Kişi başına gelir önemlidir. Çünkü kişi başına gelir ne kadar düşük olursa, yerli ve yabancı teknoloji arasındaki açık o kadar büyük ve böylece ithal teknolojinin genişletilmesiyle büyümenin hızlanabileceği ortaya çıkar. Nüfus artışı, işgücü artışının bir göstergesidir veya büyümenin tabii oranıdır. Enflasyona Benoit'in görüş açısı ile bakılabilir ve enflasyonun büyüme oranı üzerinde potansiyel olarak pozitif etkileri olabilir (Benoit, s. 3) . Tarım ve sanayinin büyüme oranı, ekonomik büyümede talep faktörlerinin etkisini elde etmek için eşitliğe dahil edilmiştir. Eğer tarım ve sanayi gelişme durumunda ise, ekonomik çıktı için daha geniş bir pazar oluşturarak büyümeye pozitif olarak katkıda bulunabilir. Kısaca büyüme eşitliği aşağıdaki gibi formüle edilmiştir.

$$g = a1\,s + a2\,m + a3\,B + a4\,y + a5\,N + a6\,i + a7\,A_g$$

g = GSYİH' nin yıllık ortalama büyüme oranı,

A_g = tarımsal üretimin GSYHİ' ya oranı.

TABLO 2
BÜYÜME EŞİTLİĞİNİN AMPİRİK TAHMİNLERİ

g	a_o	s	m	B	y	N	i	A_g	I	R^2
(1)	.2475	.0473	-.1378	-.1286	.0001			-.1209	.7063	.3017
	(.166)	(.616)	(-1.415)	(-2.626)	(.451)			(-.809)	(6.639)	
(2)	1.0993	.0432	-.1025	-.1226	.0003	-.3993		-.1088	.6943	.9056
	(0.577)	(0.553)	(-0.933)	(-2.430)	(.439)	(-.740)		(-.712)	(6.349)	
(3)	1.8185	.0280	-.1090	-.1136	.0001	-.5365	-.0015	-.1057	.6860	.9069
	(0.687)	(0.313)	(-.951)	(-2.007)	(.524)	(-.823)	(-.407)	(-.669)	(5.071)	
(4)	.2277	.0480	-.1369	-.1290	.0001		.00007	-.1209	.7065	.9017
	(.128)	(.566)	(-1.265)	(-2.442)	(.414)		(.022)	(-.0780)	(6.380)	

Not: Parantezdekiler, "t" değerleridir.

Kaynak oluşumu ve savunmaya kaynak tahsisinin etkileri, Tablo 1' de yer alan E. K. K. tahminlerinin bulunduğu tasarruf eşitliğine yansıtılmıştır. Savunma yükü (m), savunma harcamalarının ulusal tasarrufu ve böylece yatırımlara ayrılabilir kaynakları nasıl etkilediğini bize göstermektedir. Burada yine, büyüme oranına (g) bağlı olan bir tasarruf-gelir oranının (s) mevcut olduğu varsayılarak hayat dönemi (life-cycle) etkilerinden faydanılmaktadır. Fakat, çeşitli ülkelerdeki veya gelir düzeylerindeki tasarrufların yol açtığı büyümelerin homojen olmadığı varsayılarak ona bir az gelişmiş ülke (AGÜ) niteliği verilmektedir. Hayat döneminin, ortalamaya yakın bir gelir düzeyine sahip olan halkla, düşük gelir düzeylerine sahip olan halk üzerindeki etkileri fark çok küçüktür. Kişi başına gelir arttıkça, büyümenin tasarruflara ilişkin davranışlar üzerindeki etkisi de artar.

İthalat ve ihracat, gelir çarpanı veya dış ticaretten alınan vergiler vasıtasıyla tasarrufları etkiler. Enflasyonun zorunlu tasarruflarla kaynak oluşumuna yol açtığı varsayılmış ve eşitliğe dahil edilmiştir.

Kaynak dengesini etkilediği düşünülen başlıca faktörler aşağıdaki eşitliğe dahil edilmiştir.

$$B = c_1 m + c_2 i + c_4 (D1) + c_5 (D2)$$

B = Kaynak dengesinin GSYİH'ya oranı,

D1 = petrol şokunun etkilerini yansıtmak için kullanılan kukla değişken,

D2 = savaşın etkilerini yansıtmak için kullanılan kukla değişken.

Kaynak dengesi eşitliği, açıklayıcı bir değişken olarak savunma yükünü kapsıyor. Dolayısıyla c 1 ' in negatif olması beklenir. Büyüme, kaynak dengesini etkiler, fakat bunun işareti önceden açıkça belli olmaz. İhracatı arttırmaya yönelik polikikalar izleyen ülkelerin ihracatı bir gelişme gösterebilir. Bu nedenle B yükselir. Ancak ithal ikameci strateji izleyen ülkeler başlangıçta daha çok ithalat yapmak zorundadırlar. Yani B düşer. Gelişmekte olan ülkeler, genellikle sabit döviz kuru politikası izlerler. Böylece yüksek enflasyon, dünyanın geri kalan ülkeleriyle olan oransal fiyat yapılarını bozar. Bu da B' yi etkiler. Savaş ithalata duyulan ihtiyacı arttırır, B düşer. Petrol şokları, petrol ithal eden ülkelerin itlahatını arttırır ve B düşer. Nüfus artış hızı yükselirse ithalat artabilir. Tablo 3, bu alternatiflerin sonuçlarını özetliyor.

TABLO 3
KAYNAK DENGESİ EŞİTLİĞİNİN AMPİRİK TAHMİNİ

B	c_o	m	g	i	D1	D2	n	yN	R^2
(1)	4.3290 (.724)	-.8892 (-1.790)	.2331 (.259)	-.0009 (-.027)	-1.4108 (-.280)	4.3818 (.272)			.2097
(2)	.3661 (.024)	-1.0295 (-1.470)	.4335 (.392)		-1.7026 (-.334)	6.6799 (.471)	1.7274 (.279)		.2138
(3)	4.8583 (.772)	-.9363 (-1.783)	3703 (.375)	.0144 (.264)	-1.5400 (-.296)	-.7348 (-.035)		-.00001 (-.394)	.2184
(4)	1.6862 (.103)	-1.0573 (-1.446)	.4181 (.366)		-1.6219 (-.308)	6.2434 (.424)	1.4606 (.225)	-.000007 (-.253)	.2173

Not: Parantezdekiler "t" değerleridir.

Savunma yükünü açıklamada en önemli faktör, güvenlikle ilgilidir veya stratejik harcamalardır. Bunlar, yani petrol ve savaş (D1, D2) iki kukla değişken tarafından temsil edilmektedir. Savunma kamusal bir mal olduğu için devlet bütçesinden etkilenmektedir. Bu nedenle alternatif ölçümler, devlet harcamalarının

(GR) büyümesi ve ulusal gelirin bir oranı olarak hükümet harcamaları şeklinde denenmiştir. Her ikisi de önemlidir, fakat GR, toplam hükümet harcamalarını temsil ettiği ve katsayısı talep teorisindeki standard gelir etkisi olduğu için eşzamanlı eşitlik modelinde kullanılmıştır. Kişi başına gelir de savunma yükü üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Çünkü bir ülkede gelir düzeyi yüksekse daha fazla harcama yapılabilir, ancak gelir düzeyi düşükse daha az harcama yapılır ve dolayısıyla ekonomide de daha az hareket vardır. Kişi başına gelirin iki tahmini arasındaki fark, D = z - y, ekonomik yapıdaki değişmeleri ölçmekte ve belirli bir ülkenin uluslararası ekonomik sisitemle bütünleşme derecesini yansıtmaktadır. Ekonomi dünya piyasalarına açıldıkça ve dış ticaretin önemi büyüdükçe bu fark genişler. Negatif katsayı, entegrasyonla, bir ülkenin savunmaya daha çok harcama eğiliminde olduğunu ve muhtemelen bu harcamaların çoğunun da ithal silahlara yapıldığını gösteriyor (Değer - Sen, 1988, s. 1-18) . Savunma bir kamu malıdır. Klasik finans teorisi savunmanın, toplam nüfusa bağlı olması gerektiğini söylüyor. Böylece savunma yükü eşitliği aşağıdaki gibi formüle edilebilir:

$$m = d0 + d1y + d2D + d3 (GR) + d4N + d5 (D1) + d6 (D2)$$

m = savunma harcamalarının GSMH' ya oranı olarak savunma yükü,

D = kişi başına gelir farkı (resmi döviz kuru ile satınalma gücü paritesi arasındaki fark) ,

GR = toplam hükümet harcamalarının GSMH' ya oranı.

Genelllikle anlamlı katsayıları veren tek eşitlikli tahminler, ekonomi teorisinin önerdiği doğru işaretlere sahiptir. Ayrıca bu tahminler, savunma harcamaları ve büyümeyle ilgili olarak az gelişmiş ülkelerin yapısal karakteristiklerine bağlıdır. Bununla birlikte, ne sonuçlar ve ne de tahmin yöntemi, bu değişkenler arasında mevcut karşılıklı bağımlılığın derecesini yansıtmamakta ve böyle modellerden elde edilen sonuçlar da, yanılgılara neden olabilmektedir. Karşılıklı ilişkiler, en iyi şekilde bir eşzamanlı eşitlikli ekonometrik modellerde görülebildiği için, bu çalışma da böyle bir çerçevede sürdürülecektir.

TABLO 4
SAVUNMA YÜKÜNE AİT AMPİRİK EŞİTLİKLER

m	do	y	GR	N	D1	D2	D	R^2
(1)	9.9649	.0003			-3.4620	-.3224	-.0013	.157
	(2.955)	(.460)			(-1.512)	(-.65)	(-.920)	
(2)	.4593	.0002	.3207		-1.8308	.9225	-.0013	.4998
	(.115)	(.505)	(3.207)		(-.968)	(.233)	(-1.189)	
(3)	12.0001	.0002		-.0084	-3.0554	-1.0367	-.0020	.2235
	(3.163)	(.453)		(-1.134)	(-1.330)	(-.209)	(-1.302)	
(4)	1.0873	.0002	.3115	-.0014	-1.8068	.7622	-.0015	.5016
	(.217)	(.488)	(2.795)	(-.221)	(-.923)	(.183)	(-1.137)	

Not: Parantezdekiler "t" değerleridir.

Daha önce de belirtildiği gibi, bu çalışmada kullanılanılan dört eşitlik mevcuttur. Bunlardan birincisi, savunma yüküne bağlı olan büyümedir. Bu eşitlik, talep ve spin of etkileri vasıtasıyla savunma harcamalarının büyüme üzerindeki genişletici etkilerini göstermektedir. İkinci eşitlikte mobilizasyonu veya kaynak yaratıcı etkiyitasarruf- gelir oranı, savunma yükündeki bir artışa bağlı olarak ekonominin yatırımlara ayrılabilir. kaynaklarının da arttığını ve azaldığını göstermektedir. Üçüncü eşitlik, kaynak gengesi vasıtasıyla savunma yükünün etkilerini göstermektedir. Dördüncü eşitlik, savunma tahmin sürecinde içten büyümesini yansıtmaktadır.

Sistemde farlı eşitliklerde gözüken başka eksojen fatörler de mevcuttur. Eksojen faktörlerin seçimi, ekonomi teorisinin öngörülerine dayalı olarak, tekeşitlikli tahminlerle yürütülen spesifik araştırmalar tarafından ortaya konulur. Ancak ekonometrik görüş açısından en doğru tanımlamayı yapabilmek için, eşzamanlı eşitlikli modellerdeki önemsiz olan bütün eksojen faktörler terk edilmiştir (*) . Özellikle nüfus artışı, iş gücünün fazla olması nedeniyle, ekonomideki doğal büyüme oranını bağlayıcı bir sınır olmadığı için, büyüme oranının anlamlı bir belirleyicisi değildir. Benzer şekilde toplam nüfus, savunma yükü eşitliğinde önemli değildir. Çünkü kamu malının etkileri, kişi başına gelir ve hükümet bütçeleri

(*) "t" değerleri istatistiki anlamın bir ölçümü olarak kullanılmaktadır.

tarafından daha iyi yansıtılmaktadır. Bu genel kuralın tek istisnası, son modelde önemsiz olduğu ortaya çıkan, tasarruf eşitliğine enflasyon oranının dahil edilmesidir [1] . Enflasyon değişkeninin eşitliğe dahil edilmesinin nedeni, bu değişkene savunma harcamalarıyla ilgili literatürde çok fazla önem verilmesindendir. Yukarıda belirtilen eşitlikleri içeren tam model aşağıda verilmiştir.

$$g = a0 + a1s + a2m + a3B + a4y + a5\,(Ag) + a6I \qquad (8)$$

$$s = b0 + b1m + (b2 + b3y)g + b4B + b5i \qquad (9)$$

$$B = c0 + c1m + c2g + c3i + c4\,(D1) + c5\,(D2) \qquad (10)$$

$$m = d0 + d1y + d2D + d3\,(GR) + d4N + d5\,(D1) + d6\,(D2) \qquad (11)$$

Yukarıdaki eşitlikteki; ai,bi, ci ve di katsayılardır.

Zaman serilerindeki katsayılar daha kısa dönemli ilişkileri yansıtırken, kesit araştırması tahminlerin uzun dönem kararlı parametreleri yansıttığına inanılmaktadır. Bu nedenle, hem uzun dönem ve hem de kısa dönem etkilerin her ikisinin de tahminlere yansıtılabilmesi amacıyla kesit araştırmasıç alışmada zaman serilerine ilişkin bir ortalamanın kullanılması yararlıdır. Bu çalışma, 21 gelişen ülkeye ilişkin verilere dayanmaktadır [2] . Gözlemler 1980-1989 dönemine ilişkin verilerin ortalamasından oluşmaktadır. Ancak bazı ülkelerin bazı değişkenlerine ilişkin verilerle, bir-iki değişkene ilişkin veriler aynı dönemi kapsayacak şekilde elde edilememiştir. Bu nedenle de daha sınırlı yıllara dayalıdır.

Model eşitlikler arasındaki yüksek kovaryans ve eşzamanlılığın nedenini göstermek için, üç aşamalı en küçük kareler tarafından tahmin edilmiştir [3] . Ampirik analizin sonuçları Tablo 5' de görülmektedir.

---

(1) Tablo 1' deki tek eşitlikli tahminde enflasyona ilişkin "t" değeri çok düşük olduğu için enflasyon büyüme eşitliğine dahil edilmemiştir.

(2) Örneklemede yer alan ülkeler şunlardır: G.Kore, Şili, Arjantin, Venezuala, Meksika, Morokko, Malezya, Kolombiya, Brezilya, Türkiye, Tunus, Tayland, Filipinler, Ürdün, Endonezya, Mısır, Pakistan, Hindistan, Singapur, Suriye, G.Afrika. Bu ülkelerin seçiminde, ülkelerin yapısal özellikleri, coğrafi alanlar, strateşik sorunlar, veri elde edebilme gibi özellikler göz önüne alınmıştır.

(3) Parametrelerin katsayıları Hacettepe Üniversitesi B. İ. M. 'de SAS sistemi ile elde edilmiştir.

TABLO 5
MODELİN EŞANLI ANPİRİK SONUÇLARI

g	.248 (.166)	.047s (.616)	-.138m (-1.415)	-.129B (-2.626)	.001y (.451)	-.121Ag (-.809)	.706I (6.639)	R^2=.9017	12
s	21.645 (9.554)	-.864m (-4.222)	.788g (1.958)	.001gy (4.104)	.491B (4.713)	-.008i (-.910)		R^2=.9127	13
B	4.280 (.664)	-.884m (-1.757)	.190g (.211)	-.001i (-.034)	-.098(D1) (-.233)	4.160(D2) (.259)		R^2=.2085	14
m	1.087 (.217)	.001y (.488)	-.002D (-1.137)	.312GR (2.795)	-.001N (-.221)	-1.807 (D1) (-.923)	.762 (D2) (.183)	R^2=.5016	15

Parantezdekiler tahmin sonrası "t" değerlerini göstermektedir.

Bütün değişkenler işaretleri tahmin ediyorlar. (12) no. lu büyüme eşitliğinde, savunma yükü (m), büyüme negatif bir etkiye sahiptir. (13) no. lu eşitlikte de savunma yükü negatif işaretlidir. Böylece savunma yükünün iç tasarruflar üzerinde de beklenen etkiyi yaptığı görülüyor. Büyüme ve tasarruf fonksiyonları için $R^{2'}$ ler çok yüksektir. Büyüme eşitliği, tek eşitliğikli E. K. K. yöntemiyle Tablo 2' deki gibi tahmin edildiğinde R^2, birincisi dışında 0.9' dan büyüktür. AGÜ niteliği veri olarak alındığında, geniş ölçüde bu çalışma ve kalkınma sürecinde uyum mantıksız değildir.

Savunma harcamaları, kaynak oluşumu ve kaynakların prodüktif kullanımlardan uzaklaştırılması bakımından önemli bir negatif etkiye sahiptir. (13) no. lu eşitlik kategorik olarak savunma harcamalarının iç tasarruf üzerindeki negatif etkisini gösteriyor. "g" ve "gy" nin katsayılarının ortaya koyduğu gibi, hayat dönemi mülahazaları önemlidir. "t" değeri düşük olduğunda enflasyonun farkedilebilir bir etkisi yoktur. Bu nedenle Benoit' in, savunma harcamalarının enflasyon aracılığıyla kaynakların mobilizasyonunu sağladığı yolundaki düşüncelerinin zayıf temellere sahip olduğu görülüyor.

(14) nolu kaynak dengesi eşitliği, savunma harcamalarının ödemeler dengesini çok büyük bir yük altına soktoğuğunu gösteriyor.

(15) no. lu savunma eşitliği, petrol ve savaş gibi kukla değişkenlerle tanımlanıyor. Savunma harcamalarının kamusal mal niteliği, toplam hükümet harcamaları ve kişi başına gelirin anlamlı oluşuyla belirtilmektedir. D ile temsil edilen uluslararası entegrasyon oldukça önemlidir. (12) no. lu büyüme eşitliğinde R^2 çok yüksektir ve katsayı a_2 = .138' de önemlidir. Bu eşitliğe göre, savunma yükündeki yüzde 13.8' lik bir artış, büyüme oranını yüzde 1 oranında azaltmaktadır. Kaynak oluşumuna etkileri, (13) no. lu tasarruf eşitliğinde görülmektedir. Orada, daha önceki kısımlarda belirtilen çeşitli nedenlerden dolayı, savunma harcamalarının iç tasarruf-gelir oranını azaltmadaki negatif etkisinin çok önemli olduğu burada tam olarak görülmektedir. Savunma harcamalarındaki bir artıştan dolayı "s" de meydana gelen bir azalma, daha sonra büyüme oranlarını daha da azaltmakta ve böylece toplam etki çok fazla önem kazanmaktadır.

4. SONUÇ

Ampirik araştırmanın sonuçları, savunma harcamalarının AGÜ' in ekonomik büyümesi üzerindeki etkilemi ilişkin olarak yapılan diğer araştırmaların çoğunun sonuçlarına paraleldir [1] . Savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri çok karmaşık bir kısmı alınırsa, ilave savunma yükünün gelişen ülkelerin ekonomilerinin büyüme oranlarını yükselteceğine ilişkin bir sonuç elde edilebilir. Bu konudaki bazı araştırmaların zayıf tarafı, savunma-büyüme yapısının önemini ortaya koyan karşılıklı ilişkiyi eşzamanlı olarak ele almamalarıdır.Halbuki doğrudan ve dolaylı etkiler tümüyle eşanlı olarak göz önüne alındığı zaman, savunma harcamalarının büyüme oranını azalttığı ve kalkınmayı da geciktirdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu alandaki araştırmalarda karmaşık karşılıklı ilişkiler, eş zamanlı eşitlikleri içeren modellerde ele alınmalıdır

AGÜ' de askeri kurumlar, ekonomiler üzerinde modernize edici bir role sahip olabilirler ve böylece de, bu ülkelerin ekonomilerinde yapısal bir değişikliğe katkıda bulunabilirler. Böyle bir gelişme ekonomik büyümeyi bir ölçüde harekete getirebilir. Fakat savunma harcamalarının kıt ekonomik kaynakları verimli yatırımlardan alıkoymadaki etkisi çok önemlidir. Buna karşılık savunma harcamaları, herhangi bir şekilde tasarruf oluşturma veya yeni kaynakları mobilize etmede başarısızdır. Daha da önemlisi savunma harcamaları, tasarruf-gelir oranını önemli ölçüde azalmakta, bu da sonuçta büyüme ve kalkınma için zararlı olmaktadır. Bu nedenle, savunma ve büyüme arasındaki karşılıklı bağ, bir top-tereyağı problemindeki gibi basit değildir.

Sonuç olarak ampirik tahminler, savunma harcamalarının ekonomik büyüme oranlarını arttırmadığına ilişkin görüşleri desteklemektedir. Bütün deliller birlikte ele alındığında, bu iki değişken arasında negatif bir ilişkinin ortaya çıktığı görülmektedir. AGÜ' in büyüme sürecinde iki kısıtlama bulunmaktadır. Bunların birisi yapısal (modernizasyonun rolü), diğeri ise kaynağa dayalı (iç tasarrufların eksikliği) kısıtlamadır. Savunma, bu kısıtlamalardan ilki (modernizasyonun rolü) üzerinde harekete getirici bir etkiye sahip olabilir. Ancak sonrakini elbette olumsuz yönde etkilemektedir. Kesit araştırması çalışmalar genellikle, sonraki etkinin önemli olduğunu gösteriyor. Kısacası gelişmekte olan ülkelerdeki savunma yükünün ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisi çok büyüktür.

EK 1

Modelde kullanılan değişkenler0

g, GSYİH' nın yıllık ortalama büyüme oranı;

m, GSMH' daki savunma harcamalarının payı olarak savunma yükü;

y, resmi döviz kuru ile kişi başına gelir;

z, satınalma gücü paritesine göre kişi başına gelir,

D, kişi başına gelir farkı (resmi döviz kuru ile satınalma gücü paritesi arasındaki fark) ;

i, enflasyon oranı veya GSYİH deflatörünün yıllık değişme oranı;

B, ihracat eksi (-) ithalat' ın GYSİH' ya oranı;

Ag, GSİYH' daki tarımsal üretim oranı,

I, GSYİH' daki toplam sanayi üretim oranı;

GR, toplam hükümet harcamalarının GSMH' ya oranı;

N, toplam nüfus;

n, nüfusun büyüme oranı;

D1, petrol şokunun etkilerini yansıtmak için ve

D2, savaş etkisi yaşayan ekonomiler için kukla değişken.

EK 2

Çalışmada kullanılan parametrelerden kişi başına gelir (y),

The United Nations, Human Development Report, Washington D. C. : 1990,

The United Nations, Human Development Report, Washington D. C. : 1991,

The United Nations, Human Development Report, Washington D. C. : 1992,

The United Nations, Human Development Report, Washington D. C. : 1993' dan,

kaynak dengesi (B),

The World Bank, World Tables, Washington D. C. : 1989,

The World Bank, World Tables, Washington D. C. : 1990,

The World Bank, World Tables, Washington D. C. : 1991,

The World Bank, World Tables, Washington D. C. : 1992,

The World Bank, World Tables, Washington D. C. : 1993' den,

ulusal tasarruf oranı (s),

The World Bank, Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1989,

The World Bank, Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1990,

The World Bank, Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1991,

The World Bank, Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1992,

The World Bank, Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1993' den,

savunma yükü (m),

U.S. ACDA, World Military Expenditures and Arms Transfers, 1990,

Washington D. C. : 1992' den,

diğer parametrelere ilişkin veriler de,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1982,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1983,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1984,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1985,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1986,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1987,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1988,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1989,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1990,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1991,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1992,

The World Bank, World Development Report, Washington D. C. : 1993'

den alınmıştır. Bütün veriler birinci ve ikinci petrol şokunu etkilerini taşımaktadır. Bu yüzden bazı sapmalar olabilir.

SUMMARY

As known, Thirt World Countries spend large amount of scarce economic resources on defense activities. This study investigates the effects of defense spending on economic growth in Third World Countries. For That, the effects of defense expenditure on national saving, resource balance, and so on economic growth are trying to catch up using cross, national evidence in an empirical model for 1980-89.

KAYNAKÇA

A. Koutsoyuannis.; Ekonometri Kuramı, çev. Ümit Gülay Şenesen, İstanbul: İTÜmatbaası, 1992.

Abdur R. Chowdhury. "A Causal Analysis of Defense Spending and economic Growth," Journal of Conflict Resolution, Vol. 35, No. 1, March 1991.

Adne Cappelen, Nils P. Gleditsch and Olav Bjerthold. "Military Spending and Economic Growth in the OECD Countries," Journal of Peace Reserch, Vol. 21, No. 4, 1984.

Albert Szymanski. "Military Spending and Economic Stagnation," American Journal of Sociology, Vol. 79, No. 1, July 1973.

A. P. Thirlwall. Inflation, Saving and Growth in Developing Economies, New York: Macmillan Puplishing Co. , 1974.

Basudeb Biswas and Rati Ram. "Military Expenditures and Economic Growth in Less Developed Countries: An Augmented Model and Further Evidenve," Economic Development and Cultural Change, Vol. 34, No. 2, Jounary 1986

Clark Nardinelli and Gary B. Ackerman. "Defense Expenditures and The Survival of American Capitalism," Armed Forces and Society, Vol. 3, No. 1, November 1976.

David Dobelko and James McCormick. "Opportunity Costs of Defense: Some Cross-National Evidence," Journal of Peace Research, Vol. 14, No. 2, 1977.David Lim. "Another Look at Growth and Defense in Less Developed Countries," Ecomomic Development and Cultural Change, Vol. 31, No..

David K. Whynes. The Economics of Third World Military Expenditures, London: Macmillan 1979.

David R. Davis and Steve Chan. "The Security-Welfare Relationship: Longitudinal Evidence from Taiwan," Journal of Reace Research, Vol. 27, No. 1, 1990.

Emile Benoit. Defense and Economic Growth in Developing Countries, Toronto and London: Lexington, Mass. : D. C. Heath, 1973.

------, "Growth and Defense in Developing Countries," Economic Development and Cultural Change, Vol. 26, No. 2, January 1978.

Eric Chester. "Military Spending and Capitalist Stability," Cambridge Journal of Economics, Vol. 2, No. 3.

F. I. Khuri. "Modernizing Societies in the Middle East," Civil-Military Relations: Regional Perspectives, M. Janovitz, Beverly Hills, California: Sage Publications, 1981.

Göran Lindgren. "Armaments and Economic Performance in Industrialized Market Economies," Journal of Peace Research, Vol. 21, No. 4, 1984.

Kurt W. Rothschild. "Military Expenditure, Exports and Growth," Kyklos, Vol. 26, No. 4, 1973.

Mary Kaldor. "The Military in Development," World Development, Vol. 4, No. 6, 1976.

Michael D. Ward, David R. Davis, and Steve Chan. "Military Spending and Economic Growth in Taiwan," Armed Forces and Society, Vol. 19, No. 4, Summer 1993.

Mikael Linden. "Military Expenditure, Goverment Size and Economic Growth in the Middle east in the Period of 1973-83," Journal of Reace Research, Vol. 29, No. 3, 1992.

Paul A. Baran and Paul M. Sweezy. Monopoly Capital, New York: Montly Review Press, 1966.

Peter C. Frederiksen and Robert E. Looney. "Defense Expenditures and Economic Growth in Developing Countries," Armed Forces and Society, Vol. 9, No. 4, Summer 1983.

Peter Hess. "The military burden, economic growth, and the human suffering index: evidence from the LDCs," Cambridge Journal of Economics, Vol. 13, No. 4, December 1989.

Riccardo Faini, Patricia Annez and Lance Taylor. "Defense Spending, Economic Structure and Growth: Evidence Among Coutries and Over Time," Economic Development And Cultural Change, Vol. 32, No. 3, April 1984.

Saadet Değer. "Economic Development and Defense Expenditure" , Economic Development and Cultural Change, Vol. 35, No. 1, October 1986

Saadet Değer and Ron Smith. "Military Expenditure and Growth in Less Developed Countries," Journal of Conflict Resolution, Vol. 27, No. 2, June 1983.

Saadet Değer and Somnath Sen. "Technology Transfer and Arms Production in Developing Countries," Indusry and Development, No, June 1988.

The United Nations. Human Development Report, Washington D. C. : 1990.

The United Nations. Human Development Report, Washington D. C. : 1991.

The United Nations. Human Development Report, Washington D. C. : 1992 .

The United Nations. Human Development Report, Washington D. C. : 1993.

The World Bank. World Tables, Washington D. C. : 1989.

The World Bank. World Tables, Washington D. C. : 1990.

The World Bank. World Tables, Washington D. C. : 1991.

The World Bank. World Tables, Washington D. C. : 1992.

The World Bank. World Tables, Washington D. C. : 1993.

The World Bank. Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1989.

The World Bank. Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1990.

The World Bank. Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1991.

The World Bank. Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1992.

The World Bank. Trends in Developing Economies, Washington D. C. : 1993.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1982.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1983.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1984.

The World Bank. World Development Report, Washington D.C. : 1985.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1986.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1987.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1988.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1989.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1990.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1991.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1992.

The World Bank. World Development Report, Washington D. C. : 1993.

U. S. ACDA. World Military Expenditures and Arms Transfers, 1970-79, Washington D. C. : 1982.

U.S. ACDA. World Military Expenditures and arms Transfers, 1990, Washington D. C. : 1992.